

Pregnant woordgebruik

Over de extra betekenislaag achter sommige woorden

Doelgroep	voortgezet onderwijs
Vorbereidingstijd	10 min.
Lesduur	40 min.
Kerndoelen	I2 (vorm en betekenis van taal beschouwen)
Eindtermen	II (redeneren over de relatie tussen vorm en betekenis van taal)
Taalperspectief (systemisch, individueel, sociaal cultureel, historisch)	systemisch (hoe werkt taal)
Lestype (klassikaal, groepjes, individueel)	klassikaal en individueel/duo's
Materiaal/benodigdheden	digibord, werkblad
Thematiek	taalbewustzijn, denken over taal, verwondering
Competenties	taalgevoel, inlevingsvermogen

Achtergrond:

Woorden hebben een betekenis. Maar soms zit er achter die oppervlakkige betekenis nog een extra betekenis verstopt, die naar voren komt als je het woord op een bepaalde subtiele manier gebruikt. Wanneer je zo'n woord die extra lading geeft, noem je dat in de taalkunde *pregnant* gebruik van een woord. Dit komt van het Latijnse *praegnans*, dat 'zwanger' betekent en in dit geval dus 'vol van betekenis' of 'beladen'. In deze les worden de leerlingen zich bewust van deze extra betekenis achter sommige woorden en leren ze wat de relatie met eufemistisch taalgebruik is. Ten slotte proberen ze zich voor te stellen hoe dit pregnante taalgebruik op je overkomt als je geen weet hebt van deze extra betekenislaag. Bijvoorbeeld als je het Nederlands als tweede taal leert.

Opdracht 1 (klassikaal):

Lees deze zinnen voor:

- 'Ik moet even wat drinken'
- 'Hij is weer aan het drinken.'

Vraag de leerlingen welke betekenissen ze geven aan het woord *drinken* in deze zinnen.

Leg uit dat in de tweede zin het woord *drinken* 'geladen' is met een andere betekenis dan de gewone. De gewone betekenis van drinken is 'met je mond vloeistof tot je nemen', maar in de tweede zin is 'veel alcohol drinken' bedoeld.

Leg uit dat dit vaker voorkomt in de taal en dat dit 'pregnante taalgebruik' heet. Een woord wordt als het ware 'zwanger' van betekenis. Naast een andere betekenis komt er bij pregnante taal ook vaak een emotionele laag bij. In dit geval de narigheid van te veel alcohol drinken en misschien ook de teleurstelling daarover. Pregnante taal is dus ook een manier om veel te zeggen met weinig woorden en soms ook om zaken die taboe zijn wel te bespreken maar tegelijk een beetje te verhullen (eufemistisch taalgebruik).

Vraag de leerlingen of ze misschien ook een voorbeeld van pregnante taal kunnen bedenken.

Opdracht 2 (zelfstandig of in duo's):

Deel **het werkblad** uit. Leg uit dat ze de letterlijke en pregnante betekenis van de woorden in de zinnen moeten opzoeken. Na afloop kun je de resultaten bespreken. Welke betekenissen vonden ze lastig te vinden? Waren er ook woorden bij waarvan ze de pregnante betekenis niet kennen?

Je kunt ze nu ook iets vertellen over eufemistisch taalgebruik en samen op zoek gaan naar voorbeelden hiervan op het werkblad. In welke gevallen verhuult het pregnante taalgebruik een taboe-onderwerp of omzeilt het een woord dat mensen liever niet direct gebruiken?

het/de pil – seksuele omgang

het milieu/het bureau/zitten – criminaliteit

sputje/uur – de dood

drinken – alcoholisme

aanwezig - irritatie

Opdracht 3 (zelfstandig of in duo's):

Wat nu als je het Nederlands als tweede taal leert en je dus geen weet hebt van dit soort subtiele betekenisloadingen in de taal? Vraag de leerlingen de zinnen op het werkblad te lezen alsof ze alleen de letterlijke betekenis kennen. Hoe zouden ze reageren?

Bijvoorbeeld: 'Hij is weer aan het drinken' -> 'Oh, dan had hij zeker weer dorst'.